

Příběh Berlín

Světová
metropole
odkrývá svá
tajemství

Martin Jonáš &
Veronika Jonášová

Mladá fronta

MLADÁ FRONTA

Martin Jonáš & Veronika Jonášová

Příběh Berlín

**Světová metropole
odkrývá svá tajemství**

Příběh Berlín

Martin Jonáš
Veronika Jonášová

Kryštofovi a Laře

Text © Martin Jonáš, Veronika Jonášová, 2017

Foto © Martin Kučmin, Martina Kohnová, Jan Línek, 2017

ISBN 978-80-204-4378-6

„Před Bohem je každý z nás Berlíňan.“

Theodor Fontaine

*„Berlíňané jsou nevlídní a bezohlední, ošuntělí
a přechytralí, Berlín je odpudivý, hlučný, špinavý
a šedivý. Kam se člověk podívá, vidí staveniště
a přečpané silnice – ale přesto je mi líto všech lidí,
kteří neměli příležitost zde žít.“*

Anneliese Bödeckerová, berlínská streetworkerka

„Berlín nemá půvab, zato má děsivou energii.“

Anthony Bertram

Berlín je pro mě ta nejpřirozenější destinace na světě. Právě do Berlína jsem se vydal na své první zahraniční toulky – byly mi tehdy tři roky a mohli jsme jen do východní části města. V Berlíně jsem jen pár měsíců po pádu Zdi poprvé vstoupil na půdu vytouženého a legendami opředeného „Západu“. Bývalou železnou oponu jsem nicméně překročil v místech, kde se nachází napůl divoký lesopark, takže katarze ze setkání s vyspělou civilizací byla slabší, než jsem čekal.

Když jsem se rozhodoval, kam jít studovat do zahraničí, Berlín byla odpověď číslo jedna. Přijel jsem však v době nejhlubší hospodářské mizerie, město bylo na pokraji krachu a ve sklepech mé domovské Humboldtovy univerzity se přemnožili hlodavci, protože chyběly peníze na deratizaci.

A dělat berlínského zpravodaje bylo pak jen završením mého dosavadního pendlování.

Nikdy jsem se netajil tím, že existují města, která jsou na první pohled mnohem líbivější. Přesto trvám na tom, že Berlín je v podstatě lázeňské město. Místo ozdravných procedur pro tělo ale nabízí kúru pro duši sešňěrovanou konvencemi.

Touha napsat o různých formách této terapie mě pojala za volantem, při jedné z mnoha cest z Prahy do Berlína. Tato kniha proto vznikla v podstatě jako road movie, a jak známo, správný hrdina tohoto žánru by měl v průběhu cesty projít změnou. Skutečně si myslím, že cesta do Berlína může člověka změnit (podle mě většinou k lepšímu). V posledních letech se ale změnil i Berlín, a to dost zásadně.

Knihu bych chtěl věnovat nejen své manželce (a spoluautorce), ale i Berlíňanům, na které jsem mnohokrát nahlas nadával, kteří mě svou směsí akurátnosti a rozevlátosti několikrát dohnali na pokraj šílenství, které ale považuji za jednu z nejlepších forem druhu homo sapiens, jež v tuto chvíli pobíhá po planetě.

Martin Jonáš

Pamatuju si to jako dnes. Zrovna jsem se po dvou letech na mateřské vrátila do práce a natáčela rozhovor s jedním manažerem, když mi zavolał Martin. „Tak jsem dostal nabídku jet pracovat do Berlína jako zpravodaj,“ sdělil mi. *Proboha, budu se stěhovat*, napadlo mě hned v první moment. V tu chvíli se mi nikam do zahraničí nechtělo a už vůbec ne zrovna do Německa – tehdy to pro mě byl symbol nudné a neatraktivní země, kde se mluví tou nelibě znějící řečí, kterou si matně pamatuju z hodin na gymnáziu. Ani v nejmenším mě nenapadlo, že bych mohla němčinu někdy potřebovat a už vůbec ne, že bych se ji někdy v životě mohla dobrovolně začít učit, a dokonce si ji zamilovat! Byla jsem vždy frankofil, studovala jsem a chvíli žila v Paříži a táhlo mě to spíš tímhle směrem.

Berlín nebyl moje vysněné město a moje začátky v něm byly těžké. Vadilo mi snad všechno, včetně počasí. Poprvé jsem sem přijela v létě: zatímco v Praze pražilo slunce a panovaly třicítky, v Berlíně foukal studený vítr, přšelo a bylo 17 stupňů. „Bývá tu i vedro,“ snažil se mi zlepšit náladu manžel, zatímco já se dívala zoufale na smutnou ulici z našeho bytu na Alice-Berend-Straße a pozorovala vrány, stále obyvatele parku Tiergarten.

Jak tady jenom vydržím žít? říkala jsem si. Nechá-pala jsem, co na tom Berlíně všichni mají. Divila jsem se těm zástupům Čechů, kteří v něm tak moc toužili žít, že doma klidně opustili kvalifikovanou práci a živili se třeba úklidem, jen aby byli ve svém vysněném Berlíně! „Uvidíš, jednou se ti nebude chtít zpátky do Česka,“ prorokoval mi tehdy manžel.

Nevěřila jsem, že se mi tam někdy bude líbit, že se naučím pořádně německy a že moje dítě bude mluvit německy lépe než česky. Nevěřila jsem, že v Berlíně někdy zažiju vedro a že si to tam zamiluju tak, že se nebudu chtít vrátit domů. A že se mi po Berlínu bude tak stýskat, že to doma několikrát obrečím. Berlín pro mě nebyla láska na první pohled, ale zato je to láska na celý život.

Mám proto jiný pohled na Berlín než Martin: vztah k městu jsem si budovala postupně. Doufám, že se nám oběma podaří v téhle knížce představit vám Berlín tak, jak se nedočtete v žádných průvodcích. A třeba se i z vás stanou jeho milovníci.

Protože na tom Berlínu prostě něco je...

Veronika Jonášová

Část I. Berlín

Berlín chudý a bohatý, rodící se a umírající

Paní Nuray vypadá jako kouzelná babička, ale v orientální verzi, řekněme z *Pohádek tisíce a jedné noci*. Navíc sedí na invalidním vozíku, na kterém krouží okolo davu pískajících a bubnujících demonstrantů. Kouzelný je ale v každém případě úsměv, se kterým odkudsi vyčaruje mísu vynikajících slaných koláčků podle receptury ze své rodné turecké Anatólie. A přitom mi říká: „Jo, chlapče, když ještě stála Zeď, to se nám to žilo.“

Nuray to neříká proto, že by trpěla „nostalgii“ – na Berlínskou zeď se desetiletí dívala ze západní strany. Už skoro 40 let je ale jejím domovem Kreuzberg. A to je víc než jen jedna z berlínských čtvrtí – Kreuzberg je celoněmecký pojem a také laboratoř, ve které je možné jako na dlani sledovat procesy, jež mění současný Berlín.

21. srpna 1961 nakreslil východoněmecký armádní geometr na berlínské chodníky a po okolních lesích čáru dlouhou 163 kilometrů. Jeho kroky následovali vojáci s ostnatým drátem. Vznikl základ toho, co se později stalo Berlínskou zdí. Kreuzbergu přiřkl osud jedné z nejnáchodnějších bašt Západu, přilepené ke Zdi tak těsně, že se

Paní Nuray na svém vozíku v čele demonstrace proti zvedání nájmu

v některých ulicích stačilo vyklonit z okna, aby se člověk ocitl nad pásmem smrti.

Ne každému se chtělo bydlet přímo u monstra z panelů a ostnatého drátu. Kolem Zdi vznikla periferie v centru města. Bydlelo se tu levně – i třeba právě v Kreuzbergu. Nízké nájemné lákaly přistěhovalce, etničtí Turci dnes tvoří třetinu ze 160 tisíc obyvatel čtvrti, které se běžně říká malý Istanbul. Najdete tu mimo jiné vynikající lázně Hammam a v místních plovárnách je s ohledem na muslimské obyvatele vyhrazeno běžně několik hodin týdně výlučně ženám.

Pád Zdi vše změnil. Z pohledu Nuray ne vždy k lepšímu. Pověst v tom nejlepší slova smyslu barevné, živoucí lokality z Kreuzbergu udělal jednu z nejmódnějších adres

v celém Německu. A ceny bydlení stoupají, v posledních letech až o pětinu za rok.

„Dům koupil nový majitel a chce po mně dvojnásobný nájem,“ stěžuje si Nuray. „To se mám stěhovat? Po čtyřiceti letech?“ Proto pravidelně vyráží do čela demonstrací proti zdražování a tzv. „gentrifikaci“, tj. vytlačování stávajícího obyvatelstva bohatými nájemníky.

Co platí pro Kreuzberg v malém, projevuje se ve velkém v celém Berlíně. Tohle město si sáhlo na dno. Dnes je ale v kurzu jako nikdy dřív. Láká, roste, nabírá na síle i lesku. A přesto v něm možná něco důležitého právě umírá.

Rozluštit Berlín

„Berlín je vlastně strašná díra.“ Je to vědomě svévolné a provokativní tvrzení. Tahle pulzující metropole největší evropské ekonomiky, továrna na módní trendy a miláček kumštýřů i turistů že je zapadák?

Něco na tom je. Příběh Berlína vypráví mimo jiné o vzestupu bezvýznamné osady na samé hranici křesťanské Evropy, historicky vzato ošklivého káčátka, navíc pronásledovaného osudovými ranami, zničeného válkou a sadisticky zraněného rozdělením. Příběh, který je zároveň jedním z nejlepších kódů k rozluštění hádanky jménem Berlín. Ne náhodou se v tomhle městě za okázalou krásou vždy skrývá kus ošklivosti, pod nablýskaným luxusem prosvítá ošuntělost a ve světácké melodii města zaznívají provinční tóny. Jenže právě to dodává Berlínu jeho jedinečnou a pikantní příchutí.

Kola a vodní kanály neodmyslitelně patří k Berlínu.

Chicago na Sprévě

„Hnízdo hluboko ve slovanských končinách.“ Tak mluvili o Berlínu ještě na konci 19. století němečtí intelektuálové zhýčkaní kultivovanými centry vzdělanosti v Porýní. Rozhodnutí udělat právě z Berlína hlavní město čerstvého vzniklého německého císařství dlouho naráželo na odpor.

V jednom měli nespokojenci pravdu. Berlín skutečně vznikl jako koloniální výspa, jako výsledek několikasetletého tažení germánských knížat, krok za krokem zatlačujících či pohlcujících původní místní obyvatele – Lužické Srby.

Slovanský Berlín

Jak hluboká je slovanská stopa v historii Berlína, si jeho obyvatelé mimoděk připomenou pokaždé, když vysloví jméno svého města. Oficiálnímu znaku s bojovně pózujícím medvědem, kterým se osada honosí už od 13. století, není co věřit, stejně jako odvozování jména Berlín od německého „Bär“ (medvěd). Ve skutečnosti má název své kořeny v nelibě znějícím slovanském výrazu „berl“. To neznamena nic lákavějšího než bažinu – což se pochopitelně hodilo pro reprezentaci středověkého městského patriciátu stejně málo jako pro marketingové kampaně moderní metropole. Zjevně slovanský původ mají ostatně jména řady berlínských čtvrtí – Spandau, původně mocné slovanské hradiště Špandava, nebo Köpenick (Kopník), jedna z vůbec nejdéle obydlených oblastí regionu a dnešní bašta berlínských skinheadů.

Stejný původ má i jedno z nejpoblárnějších slov současné berlínštiny: „Kiez“. Dnes na něj narazíte na každém rohu. Máloco je tak trendy jako jíst, nakupovat a chodit za kulturou „v Kiezu“ (u sebe), ve čtvrti, kde ten či onen Berlíňan bydlí. Slovo „Kiez“ má mazlivý a chlubitvý nádech, naznačuje, že není třeba trmácet se do turisty přeplněného centra, když všechny radosti života jsou v tomhle městě přece vždycky za rohem. Málkterý Berlíňan ale ví, že zhruba před 1500 lety Slované tímhle slovem označovali rybářské osady na březích řek Sprévy, Havoly a Dahme.